

“SAINDĒTĀ KOKA AUGĻU” DOKTRĪNAS IZPRATNE PIERĀDĪJUMU PIEĻAUJAMĪBAS IZVĒRTĒJUMĀ LATVIJAS TIESU PRAKSĒ

APPLICATION OF THE “FRUIT OF THE POISONOUS TREE” DOCTRINE IN THE EVALUATION OF EVIDENCE ADMISSIBILITY IN LATVIAN COURT PRACTICE

Linda Lielbriede, Bc. iur.

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes maģistrante

Summary

The “fruit of the poisonous tree” doctrine is associated with the common law system, developing a special concept to make evidence inadmissible in court if it has been derived from the evidence that has been illegally obtained. In other jurisdictions, the application of the aforementioned doctrine has not been perceived unambiguously. In Latvia, the legislator has refrained from recognizing this doctrine; the Supreme Court likewise so far has not confirmed the application of the said doctrine, although in practice the issue of admissibility of evidence is relevant in every criminal trial.

Atslēgvārdi: “saindētā koka augļu” doktrīna, pierādījumu pieļaujamība, procesuāls pārkāpums

Keywords: the “fruit of the poisonous tree” doctrine, admissibility of evidence, procedural violation

Ievads

“Saindētā koka augļu” doktrīna attīstījusies Amerikas Savienotajās Valstīs kā sevišķs pierādījumu pieļaujamības novērtēšanas koncepts kriminālprocesā, atbilstoši kuram no pierādīšanā izmantojamo ziņu loka ir izslēdzami gan tie pierādījumi, kas nelikumīgi iegūti policijas rīcības defektu rezultātā, gan pierādījumi, kas iegūti vēlāk nekā šis tiesiskās neatbilstības netiešās sekas.¹ Šādā veidā iegūto pierādījumu procesuālā

¹ Merin Y. Lost between the fruits and the tree: In search of a coherent theoretical model for the exclusion of derivative evidence. *New Criminal Law Review: An International and Interdisciplinary Journal*, 2015, Vol. 18, No. 2, p. 274.

nepilnvērtība atspoguļota metaforiskajā šīs doktrīnas nosaukumā – ja pierādījumu avots (koks) ir bojāts, arī visam, kas no tā atvasināts (auglim), piemīt tāds pats trūkums.

Kontinentālās Eiropas kriminālprocesā atzītās pierādījumu teorijas evolūcijā minētās doktrīnas piemērošana nav guvusi viennozīmīgu atbalstu.² Vienlaikus Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādījusi, ka “saindētā koka augļu” doktrīna varētu būt piemērojama, ciktāl procesuālais pārkāpums ir aizskāris absolūtas individuālam piemītošās cilvēktiesības.³

Jautājumi par pierādījumu pieļaujamības pamatiem pagērē to normatīvu reglamentāciju, tomēr līdz šim likumdevējs ir vairījies Kriminālprocesa likumā (turpmāk – KPL) *expressis verbis* nostiprināt to, vai pierādījumu pieļaujamības novērtēšanā ir atzistama minētā doktrīna, lai gan šis vērtējums nacionālajās tiesībās ir saistīts ar būtiskāko Satversmes 92. pantā nostiprināto pamattiesību garantiju piešķirumu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību.⁴ Tādējādi autores mērķis ir aplūkot nacionālajā tiesu praksē izteikto vērtējumu par šo doktrīnu.

1. Pierādījumu pieļaujamības izvērtējuma kriminālprocesuālais pamats

KPL 130. pantā ietverts vispārīgs nosacījums, ka ziņām par faktiem jābūt iegūtām un nostiprinātām minētajā likumā noteiktajā kārtībā. Aizsargājot kriminālprocesā iesaistīto personu tiesības, šīs tiesību normas otrā, trešā un ceturrtā daļa paredz pierādījumu absolūtas nepieļaujamības vai ierobežotas pieļaujamības kategorizēšanu atbilstoši tam, kāds bijis kriminālprocesuālo normu pārkāpuma raksturs un tā ietekme uz iegūto ziņu patiesumu un ticamību. Savukārt KPL 130. panta ceturtajā daļā paredzētā pierādījumu ierobežotā pieļaujamība saistāma ar novērtējumu par pieļautā procesuālā pārkāpuma ietekmi uz objektīvu kriminālprocesa norisi.

Jēdziens “objektīva norise” ir atzīstams par ģenerālklausulu, kurš atvasināms no tā, ka tiesības uz objektīvu kriminālprocesa norisi ir nostiprinātas Kriminālprocesa likuma 2. nodaļas jeb kriminālprocesuālo pamatprincipu saturā. Tomēr pierādījumu pieļaujamības koncepts būtu tulkojams arī atbilstoši tam, vai ziņu par faktiem iegūšanas apstākļi personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, varēja radīt pamatotas šaubas par neobjektīvu procesa virzīšanu.

2. “Saindētā koka augļu” doktrīna Latvijas tiesu praksē

Senāta judikatūrā nostiprināts, ka procesuāli defektīvu ziņu par pierādīšanas priekšmetā ietilpstošiem apstākļiem izmantošana šo apstākļu pierādīšanā ir atkarīga no tā, vai šos defektus var novērst, vai arī, ņemot vērā to salīdzinošo nebūtiskumu,

² Brown K. D., Turner I. J., Weisser B. *The Oxford Handbook of Criminal Process*. New York: Oxford University Press, 2019, p. 827.

³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 01.06.2010. spriedums lietā *Gäfgen v. Germany*, pieteikums Nr. 22978/05, para. 169–178.

⁴ Sk.: Rozenberga-Strada K. *Pierādīšanas teorija kriminālprocesā*. Vispārīgā daļa. Rīga: Turība, 2002, 231.–233. lpp.

tie var tikt neievēroti, ja iegūto ziņu ticamību lietā apstiprina citi pierādījumi.⁵ Tādējādi pierādījumu pieļaujamība ir saistīta ar to praktisko problēmu par tādu ziņu izmantošanu pierādīšanā, kuras pašas par sevi nav iegūtas, pieļaujot procesuālus pārkāpumus, bet kuru iegūšanas iespējamību ir nosacījušas procesuāli defektīvas ziņas. “Saindētā koka augļa” doktrīna atbilstoši šādai koncepcijai ir attiecināma uz tām procesuālajām situācijām, kad konstatējams, ka pašas ziņas par faktiem iegūtas procesuāli pareizi, bet to iegūšana ir saistāma ar citu ziņu izmantošanu, kas savukārt ir procesuāli defektīvas.⁶

Izskatot krimināllietu trīs personu apsūdzībā par akcīzes preču iegādes, realizācijas, uzglabāšanas un pārvietošanas (pārvadāšanas) noteikumu pārkāpumu, Zemes apgabaltiesa bija taisījusi attaisnojošu spriedumu, atzīstot, ka lietā iegūtie un nostiprinātie pierādījumi – ekspertīzes atzinums un sarunas, kas iegūtas operatīvās darbības rezultātā, – nav izmantojami pierādīšanā, jo atbilstot “saindētā koka augļu” doktrīnas būtībai. Tiesa secināja, ka pierādījumi, kas iegūti, piedaloties policijas inspektoram, kurš neietilpa izmeklēšanas grupas sastāvā, proti, nebija pilnvarots veikt kriminālprocesu, kā arī uz šo pierādījumu pamata vēlāk iegūtie pierādījumi nav izmantojami pierādīšanā.⁷

Šo spriedumu Senāts atcēla, skaidrojot, ka “Latvijā atzītajā tiesību doktrīnā nav izmantojama “saindētā koka augļu” teorija [, jo to] [...] Latvijā patlaban neatzīst”.⁸ Otrreiz izskatot minēto lietu kasācijas kārtībā, Senāts vēlreiz izdarīja analogisku secinājumu.⁹ Turpmākajā Senāta judikatūrā ir konstatējama minēto tēzu turpinātība.

Izskatot lietu, kurā apelācijas instancē tika konstatēts būtisks procesuāls pārkāpums, tādējādi protokolu par uzrādīšanu atpazīšanai atzīstot par pierādīšanā nepieļaujamu, Senāts vēlreiz uzsvēra, ka Latvijā atzītajā tiesību doktrīnā nav izmantojama “saindētā koka augļu” teorija.¹⁰ Argumentējot “saindētā koka augļu” doktrīnas neatiecināmību uz Latvijas kriminālprocesu, Senāts skaidroja, ka pierādījuma nepieļaujamība un tādējādi tā neizmantojamība pierādīšanā ir jākonstatē, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma normām par pierādījumu pieļaujamību, nevis doktrināri motivētos apsvērumos balstītā novērtējumā.¹¹ Tādējādi procesuāli defektīvu ziņu par faktiem izmantošana pierādāmo apstākļu pierādīšanā ir atkarīga no tā, vai, pirmkārt, šos trūkumus ir iespējams novērst vai arī, otrkārt, to salīdzinošais nebūtiskums ļauj tos neievērot, ja iegūto ziņu ticamību lietā apstiprina citi pierādījumi.¹²

⁵ Augstākās tiesas 18.06.2014. spriedums lietā SKK-0432-14, <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/178164.pdf> [aplūkots 12.01.2023.].

⁶ Turpat.

⁷ Augstākās tiesas 19.03.2015. lēmums lietā SKK-0017-15, <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/210651.pdf> [aplūkots 12.01.2023.]; Augstākās tiesas 21.06.2016. spriedums lietā SKK-0218-16, <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/273224.pdf> [aplūkots 12.01.2023.].

⁸ Augstākās tiesas 19.03.2015. lēmums lietā SKK-0017-15, <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/210651.pdf> [aplūkots 12.01.2023.].

⁹ Augstākās tiesas 21.06.2016. spriedums lietā SKK-0218-16, <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/273224.pdf> [aplūkots 12.01.2023.].

¹⁰ Senāta 07.11.2019. lēmums lietā SKK-325/2019, 7.2. punkts, <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/394658.pdf> [aplūkots 29.01.2023.].

¹¹ Turpat.

¹² RAT 28.10.2015. spriedums lietā Nr. 11354013612, <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/285691.pdf> [aplūkots 04.02.2023.].

Izskatot lietu personas /A./ apsūdzībā pēc Krimināllikuma 253.¹ panta trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījumā, Rīgas apgabaltiesa (turpmāk – RAT) sniedza vērtējumu par speciālā izmeklēšanas eksperimenta laikā iegūto pierādījumu pieļaujamību un attiecināmību uz konkrēto apsūdzēto, izvirzot lietas izskatīšanai būtisku pamatjautājumu – vai citi kriminālprocesā iegūtie un apsūdzību pamatojošie pierādījumi atbilstoši KPL 130. panta trešajā daļā noteiktajam ir atzīstami par pieļaujamiem, ja konkrētā lietā veiktais izmeklēšanas eksperiments nav attiecināms uz apsūdzēto /A./.¹³

Konkrētajā lietā apsūdzētā /A./ vainu pamatojoši pierādījumi bija liecinieku liecības, naudas zīmju apskates protokoli, automašīnas numura zīmes apskates protokols, vīstokļu ar narkotiskajām vielām apskates protokols, kā arī eksperta atzinums par izņemtajām narkotiskajām vielām. Lai gan apelācijas instances tiesa atzina, ka šīs ziņas par faktiem tika iegūtas un nostiprinātas procesuāli pareizi, to ieguve bija saistīts ar procesuāli defektīvām ziņām. Proti, 2012. gada 2. maijā ar Rīgas rajona tiesas izmeklēšanas tiesneses lēmumu tika atzīts, ka pastāv nepieciešamība veikt speciālās izmeklēšanas darbības, jo eksperimenta rezultātā būtu iespējams iegūt ziņas par pierādāmajos apstākļos ietilpstošajiem faktiem, tādējādi piešķirot atļauju veikt speciālo izmeklēšanas eksperimentu. Nolēmumā fiksēts, ka tā mērķis ir savākt un nostiprināt pierādījumus par to, ka cita persona /B./ glabā narkotiskās vielas.¹⁴ Tomēr, lai gan speciālais izmeklēšanas eksperiments norisa KPL normās noteiktajā kārtībā, tā laikā tika aizturēts nevis /B./, bet gan konkrētajā lietā apsūdzētais /A./.

Prokurors bija paudis viedokli, ka šāds fakts neliecina par procesuāla defekta esību, jo izmeklēšanas tiesneses nolēmumā, sankcionējot speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu, kā viens no tā mērķiem bija norādīta nepieciešamība noskaidrot arī citas personas, kas iesaistītas narkotisko vielu realizācijā. RAT tam nepiekrita, norādot, ka ar citiem lietas materiāliem neapstiprinās tas, ka speciālā izmeklēšanas eksperimenta uzsākšanas laikā policijas darbinieki būtu meklējuši vai vākuši ziņas par vēl kādu citu konkrētu personu, nevis tikai par /B./. Tāpat atzīmēšanas vērts ir secinājums, ka no konkrētās krimināllietas materiāliem neesot atvasināms secinājums par ziņām, kas pamatotu iespējamību uzsākt operatīva rakstura, kāds piemīt speciālajām izmeklēšanas darbībām, pasākumus tieši pret konkrētajā lietā apsūdzēto /A./, tālab šis procesuālais pārkāpums uzskatāms par tiesību uz taisnīgu tiesu un citu indivīdam piemītošo tiesisko garantiju aizskārumu.¹⁵

Minētie apsvērumi kalpoja par pamatu attaisnojoša sprieduma taisīšanai, kuru atstāja negrozītu arī Augstākā tiesa pēc prokurora iesniegtā protesta.¹⁶

Senāts uzsvēra, ka speciālo izmeklēšanas eksperimentu veic tikai attiecībā uz konkrētu personu un pamatojoties uz iepriekš noskaidrotām ziņām, tāpēc nav pieļaujams paplašināt sākotnējā lēmumā norādīto personu loku, uz kurām attiecas paredzēto speciālo izmeklēšanas darbību veikšana. Tādējādi speciālo izmeklēšanas darbību var veikt tikai pret personu, par kuras noziedzīgo darbību jau ir informācija. Turklāt baumas vai tamlīdzīga rakstura nepārbaudāma informācija nav atzīstama

¹³ RAT 28.10.2015. spriedums lietā Nr. 11354013612, <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/285691.pdf> [aplūkots 04.02.2023.].

¹⁴ Turpat.

¹⁵ Turpat.

¹⁶ Augstākās tiesas 31.10.2016. lēmums lietā SKK-0149-16, <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/289039.pdf> [aplūkots 04.02.2023.].

par pietiekamu pamatu šādu operatīvu pasākumu izvēšanai pret kādu individu. “Saindētā koka augļu” doktrīnas izpratnes ziņā Augstākā tiesa arī šajā nolēmumā neapstiprināja, vai nule kā analizētais būtiskais procesuālais pārkāpums faktiski bija radījis “saindētā koka augļu” doktrīnas procesuālo konstrukciju.

Līdzīga argumentācija par speciālā izmeklēšanas eksperimenta laikā iegūto ziņu pieļaujamību konstatējama spriedumā, kur personai /G./ bija celta apsūdzība par narkotisku vielu neatļautu iegādāšanos un glabāšanu realizācijas nolūkā, kā arī neatļautu to realizāciju.¹⁷ Pārbaudot pārskatu par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu, kā arī izmeklēšanas tiesneša lēmumu, ar kuru tika sankcionēta konkrētā darbība, apelācijas instances tiesa konstatēja, ka konkrētajā lietā apsūdzētais /G./ nebija minēts procesa virzītāja ierosinājumā. Tādējādi speciālā izmeklēšanas eksperimenta laikā pieļautais pārkāpums tika atzīts par būtisku un iegūtās ziņas, tostarp liecinieku liecības, – par pierādīšanā nepieļaujamām.¹⁸ Arī šajā gadījumā RAT konstatēja, ka pieļauto procesuālo pārkāpumu nav iespējams novērst, jo līdz tiesas izmeklēšanas pabeigšanai jauni pierādījumi lietā iesniegti netika.¹⁹ Šajā ziņā ir vērojama arī turpmāka konsekvence Senāta judikatūrā.²⁰

Tomēr nesēnā Senāta judikatūrā ir vērojama gan kasācijas instances tiesas nostājas modifikācijas, gan argumentācijas uzsvāru maiņa. Senātam jo sevišķi uzsverot, ka “saindētā koka augļu” doktrīna Latvijā netiek atzīta,²¹ tika atstāts spēkā nolēmums, kurā fiksēts – pret citu personu veiktais izmeklēšanas eksperiments pats par sevi uzskatāms par tiesisku, taču no konkrētā kasācijas sūdzību iesniegušā apsūdzētā vainīguma pierādījumiem speciālā izmeklēšanas eksperimenta pārskats bija atzīstams par nepieļaujamu. Vienlaikus tas neliedza izmantot vainīguma pierādījumus, kuru iegūšanas iespējamību noteica speciālā izmeklēšanas eksperimenta laikā iegūtās procesuāli defektīvās ziņas, bet kuri paši netika iegūti, pieļaujot procesuālos pārkāpumus. Proti, gan liecinieku liecības, gan kratišanas laikā izņemtā nauda un eksperta atzinumi bija pieļaujami, lai gan pēc būtības “izcēlušies” no ziņām, kas iegūtas speciālā izmeklēšanas eksperimenta laikā.

Līdzīgu secinājumu Senāts pauda arī 2022. gada 6. septembra nolēmumā, uzsverot, ka apsūdzētā kasācijas sūdzībā paustie apsvērumi par to, ka par nepieļaujamiem būtu uzskatāmi tie apsūdzētā vainīguma pierādījumi, kuru iegūšanas iespējamību noteica speciālo izmeklēšanas darbību laikā iegūtās procesuāli defektīvās ziņas, bet kuri paši nav iegūti, pieļaujot procesuālos pārkāpumus, ir nepamatoti. Proti, “[..] “saindētā koka augļu” doktrīna, saskaņā ar kuru arī šādi pierādījumi atzīstami par nepieļaujamiem, Latvijā netiek atzīta”.²² Vienlaikus, autores ieskatā, visnotaļ divdomīgs ir Senāta piemētinājums pie šī konstatējuma, proti, “[n]ekādus citus argumentus

¹⁷ RAT 11.05.2016. spriedums lietā Nr. 11519015813, <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/289324.pdf> [aplūkots 07.02.2023.].

¹⁸ Turpat.

¹⁹ Turpat.

²⁰ Senāta 10.05.2021. spriedums lietā SKK-25/2021, sk. motīvu daļu, <https://www.at.gov.lv/download-lawfile/7188> [aplūkots 07.02.2023.].

²¹ Senāta 16.09.2021. lēmums lietā SKK-557/2021, <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/458370.pdf> [aplūkots 07.02.2023.].

²² Senāta 06.09.2022. lēmums lietā SKK-29/2022, 12.3. punkts, <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/8654> [aplūkots 07.02.2023.].

šo pierādījumu atzīšanai par nepieļaujamiem un pierādīšanā neizmantojamiem apsūdzētais [...] kasācijas sūdzībā nav norādījis”.²³

“Saindētā koka augļu” doktrīnas atzīšanas jautājums tika aktualizēts, kādā lietā vērtējot, vai pierādīšanā ir pieļaujami pierādījumi, kas iegūti, noprotinot policijas darbinieku kā liecinieku un pēc tam, darbojoties interešu konflikta apstākļos, šim policijas darbiniekam kā klātesošai personai piedaloties kratīšanā.²⁴

Pirmās instances tiesa, ievērojot šādus apstākļus, gan kratīšanas protokolu, gan tās laikā izņemtos priekšmetus atzina par pierādīšanā nepieļaujamiem. Šādam secinājumam nepievienojās RAT,²⁵ uzsverot, ka interešu konflikta apstākļos iegūto pierādījumu pieļaujamība ir izvērtējama atbilstoši KPL 130. panta noteikumiem, proti, šādi pierādījumi pieļaujami tikai tad, ja apsūdzības uzturētājs spēj pierādīt, ka interešu konflikts nav ietekmējis objektīvu kriminālprocesa norisi. Prokurore bija norādījusi, ka minētais policijas darbinieks “[...] kratīšanā piedalījās kā klātesošā persona, viņam nebija tiesības pieņemt lēmumus kratīšanas laikā vai organizēt kratīšanas gaitu, līdz ar to [...] bija otršķirīga loma kratīšanas veikšanā”.²⁶ Tādējādi arī RAT secināja, ka interešu konflikts nav ietekmējis kratīšanas protokolā ietverto ziņu objektivitāti.²⁷

Atsauces uz “saindētā koka augļu” doktrīnu fiksējamas zemāko instanču tiesu praksē.

Tā, piemēram, par pierādīšanā nepieļaujamu ticis atzīts kratīšanas protokols un tās laikā izņemtie priekšmeti, jo kratīšana tika veikta uz izmeklēšanas tiesneša lēmuma pamata, taču lietas materiālos bija tikai šī lēmuma pirmā lapa, bet lēmuma turpinājumu valsts apsūdzības uzturētājs krimināllietas materiāliem nebija lūdzis pievienot un attiecīgo trūkumu tādējādi nenovērsa.²⁸

Savukārt Ekonomisko lietu tiesa, izskatot krimināllietu divu valsts amatpersonu apsūdzībā par kukuļņemšanu personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās, vērtēja protokola par personas uzrādīšanu atpazīšanai pēc fotogrāfijām pieļaujamību. Aizstāvība konkrētajā lietā bija atsaukusies uz “saindētā koka augļu” doktrīnu, jo konkrētās fotogrāfijas neesot pietiekami skaidras. Noraidot šādu apsvērumu, spriedumā skaidrota, ka “[...] Latvijā atzītājā tiesību doktrīnā nav izmantojama “saindētā koka augļa teorija””,²⁹ vienlaikus pamatoti norādot, “[...] ka ar “saindētā koka augļu” gadījumu apzīmē situācijas, kad pašas ziņas iegūtas procesuāli pareizi, taču to iegūšana ir saistīta ar citu ziņu izmantošanu, kas, savukārt, ir procesuāli defektīvas. Saskaņā ar minēto doktrīnu arī pēdējās ziņas uzskatāmas par nepieļaujāmām. Savukārt Latvijā pierādījumi, kas iegūti, izmantojot procesuāli defektīvas ziņas, ir pieļaujami”.³⁰ Proti, attiecībā uz protokolu par personas uzrādīšanu atpazīšanai pēc fotogrāfijām

²³ Senāta 06.09.2022. lēmums lietā SKK-29/2022, 12.3. punkts, <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/8654> [aplūkots 07.02.2023.].

²⁴ RAT 10.06.2021. spriedums lietā ar arhīva Nr. KA04-0535-21/8, 4. punkts, <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/471467.pdf> [aplūkots 07.02.2023.].

²⁵ Turpat.

²⁶ Turpat.

²⁷ Turpat.

²⁸ Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 20.12.2016. spriedums lietā Nr. 15830009714, <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/392467.pdf> [aplūkots 07.02.2023.].

²⁹ Ekonomisko lietu tiesas 18.08.2022. spriedums lietā ar arhīva Nr. K75-0046-22, <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/488230.pdf> [aplūkots 05.02.2023.].

³⁰ Turpat.

pieļaujamību aizstāvībai patiesi pirmšķietami nebija pamata paust argumentus par “saindētā koka augļu” doktrīnu.

Tādējādi Latvijas tiesu prakse un nolēmumos rodamā argumentācija principiāli uzskatāma par saskaņīgu ar kontinentālās Eiropas kriminālprocesā prevalējošo izpratni par atvasināto pierādījumu pieļaujamību, ja tie cēlušies no procesuāli defektīviem pierādījumiem.

Kopsavilkums

1. Likumdevējs ir vairījies Latvijas kriminālprocesuālajā noregulējumā nostiprināt “saindētā koka augļu” doktrīnas būtību, lai gan minētā doktrīna varētu tikt piemērota, ciktāl procesuālais pārkāpums ir aizskāris absolūtas individuālas piemītošās cilvēktiesības. Latvijas Senāta nostāja laikposmā pēc 2021. gada ir ieguvusi kategoriski noraidošas attieksmes veidolu šīs doktrīnas atzīšanai iepretim iepriekšējai judikatūrai, kas tiesiska pieļāvuma formā vēl bija paudusi viedokli, ka, iespējams, tā Latvijā varētu tikt atzīta.
2. Senāta judikatūrā, noliedzot doktrināri motivētu pierādījumu pieļaujamības izvērtēšanu, atzīta derivatīvo pierādījumu izmantošanas pieļaujamība, ja tiem piemītošie defekti ir novēršami vai uzskatāmi par nebūtiskiem. Šādā gadījumā gūto ziņu ticamību lietā var apstiprināt ar citiem pierādījumiem, kas turklāt, Senāta ieskatā, apsūdzētajam uzliek pienākumu pašam izvirzīt apsvērumus, kas balstīti lietā nostiprinātajās ziņās par faktiem, lai pierādījumus atzītu par nepieļaujamiem un pierādīšanā neizmantojamiem.
3. Latvijas tiesu praksē konstatējamajā tiesu argumentācijā, izvērtējot pierādījumu pieļaujamību, uz “saindētā koka augļu” doktrīnu *expressis verbis* atsauču bijis pietiekami daudz, taču, vienlaikus izdarot secinājumu par pierādījuma izslēgšanu, nav ticis atzīts, ka tiesas izvērtētais procesuālais pārkāpums izraisījis tādu minētās doktrīnas intensitāti, kas liedz izmantot ar defektīva pierādījuma esību nosacītas atvasinātās ziņas par faktiem. Tas rada nepieciešamību pilnveidot KPL 130. panta saturu un interpretācijas robežas.
4. “Saindētā koka augļu” doktrīnas neatzīšana nemazina kriminālprocesuālo pamatprincipu nozīmi un tiesību uz aizstāvību būtiskumu. Tādējādi, ja tiesu prakse ir ievirzījusi šīs konstrukcijas neatzīšanas gultnē, tad tiesiskā nepieciešamība izvirza pienākumu likumdevējam rast normatīvi kompensējošu apsūdzētā tiesības garantējošu mehānismu, kā novērtēt procesuālā pārkāpuma būtiskumu un ietekmi uz lietas iznākumu, tajā skaitā, nosakot mīkstkāku sodu vai atzīstot to par atbildību mīkstinošu apstākli, līdzīgi kā tas ir Vācijā.